TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU CÜMLE ÇEŞİTLERİ

1. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

a) Olumlu Cümle

Yüklemin bildirdiği işin, oluşun veya durumun gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini ifade eden cümlelerdir.

➢ Beklediğimiz haber yarın gelecekmiş.

➢ Hava bugün düne göre oldukça sıcaktı.

b) Olumsuz Cümle

Yüklemin bildirdiği işin, oluşun, durumun gerçekleşmediğini veya gerçekleşmeyeceğini anlatan cümlelerdir. Olumsuzluk, fiil cümlelerinde "-ma, -me /-maz, -mez" olumsuzluk ekleriyle; isim cümlelerinde ise "-sız, -siz" ekleriyle, "değil" olumsuzluk edatıyla ve "yok" sözcüğüyle yapılır.

➢ Bugün ofise kimse uğramadı.

➢ Arkadaşlarını hiçbir zaman yarı yolda bırakmaz.

➢ Misafirlere ikram edilen çorba, tuzsuzmuş.

c) Soru Cümlesi

Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan yani karşılığında bir cevap beklenen cümlelerdir. Bu cümlelere soru anlamı; soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları (mı, mi, mu, mü) ile kazandırılır.

➢ Geçen hafta hangi konuyu işlemiştik?

➢ Arabayı nereye bıraktınız?

d) Ünlem Cümlesi

Bir duyguyu, bir coşkuyu, bir heyecanı dile getiren cümlelerdir.

➢ Yaşasın, başvurum kabul edilmiş!

➢ Vay be, demek hepimizi kandırmış!

2. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

a) Fiil (Eylem) Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir. Bu cümlelerde yüklem, kip ve şahıs eklerini alan veya kip ve şahıs anlamı taşıyan fillerdir.

➢ Size verdiğim kitabı hepiniz okumalısınız.

➢ Arabayı evin önüne park etti.

b) İsim (Ad) Cümlesi

Yüklemi isim ya da isim soylu sözcüklerden biri olan cümlelerdir. Bu sözcükler, ek fiil alarak yüklem olur.

➢ Evde kimse yokmuş.

➢ Okuduğum roman sürükleyiciydi.

3. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

a) Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümlelerdir. Bu cümlelere "düz cümle" de denir.

➢ Masanın üstündeki gazeteyi istedi.

➢ Çocuklar, iki haftadan beri kamptalar.

b) Devrik Cümle

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Bu cümlelere "kuralsız cümle" de denir.

➢ Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya.

➢ Hiç hareket etmiyordu küçük tavşan.

4. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

a) Basit Cümle

Bir tane yüklemi bulunan, içinde yan cümleciği olmayan cümlelerdir.

➢ Yürüyorum.

➢ Hepimiz sizi bekliyorduk.

b) Birleşik Cümle

Bir yükleme bağlı yardımcı yargıların yani yan cümleciklerin bulunduğu cümlelerdir. Bu cümleler, yan cümleciğin niteliğine göre dörde ayrılır:

I. Girişik Birleşik Cümle

Yan cümleciğin temel cümleye "fiilimsi" ile bağlandığı cümlelerdir.

➢ Sizi dinlemeyi çok istiyordum.

➢ Beni arayanlara tek tek telefon ettim.

II. Şartlı Birleşik Cümle

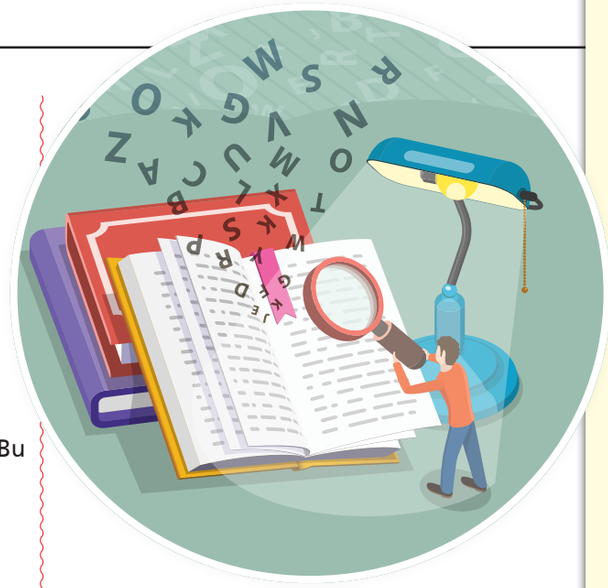
Yan cümleciğin temel cümleye "-se, -sa" şart kipiyle bağlandığı cümlelerdir.

➢ Yağmur dinse çarşıya çıkacaktık.

➢ Yanımıza biri yaklaşsa hemen susuyorduk.

III. İlgi Cümlesi (ki'li Birleşik Cümle)

Yan cümleciğin temel cümleye "ki bağlacı"yla bağlandığı cümlelerdir. İlgi cümlelerinde yan cümlecik, çekimli bir fiille kurulur. Bu cümlelerde temel cümle "ki bağlacı"ndan önceki kısımdır.

➢ Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.

➢ Sanma ki yaptıkların yanına kâr kalacak.

IV. İç İçe Birleşik Cümle

Temel cümlenin içine başka bir cümlenin girmesiyle oluşan birleşik cümlelerdir. Başka bir deyişle bu cümleler, bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümlelerdir.

➢ "Filmin etkisinden uzun süre kurtulamadım." dedi.

➢ Boş zamanlarımda sözlük karıştırmayı çok severim, diyor.

c. Sıralı Cümle

Birden çok cümlenin virgül ya da noktalı virgülle art arda sıralanmasıyla oluşan cümlelerdir.

➢ Bugüne kadar birçok kitap okudum, okuduğum her kitabın üzerine notlar aldım.

d. Bağlı Cümle

Birden fazla cümlenin bağlaçla birbirine bağlanması ile oluşan cümlelerdir.

➢ Sizi aradım **fakat** telefonlarınız kapalıydı.

➢ Söylediklerinizi alamam **çünkü** fazla vaktim yok.

SORULAR

Soru 1:

Aşağıdaki cümlelerden hangisi biçimce olumlu, anlamca olumsuz bir cümledir?

A) Kendi binası içinde ilk tiyatro eserinin sahnelenmesi 1842 tarihindedir.

B) İki Şehrin Hikâyesi, Fransız İhtilali hakkında yazılmış en etkileyici romandır.

C) Türkçede cümle kuruluşu genel olarak "özne, nesne, yüklem" şeklindedir.

D) Yeryüzündeki hiçbir dil ailesi, Türkçe kadar geniş sahalara yayılmış değildir.

E) Kendi kültürünün değersiz olduğunu düşünenlerde millî şuur nasıl gelişebilir?

Cevap: E

SORU 2:

Reşat Nuri Güntekin'in bir başka tutkusunun tiyatro olduğunu pek çokları bilir zira romanlarının bazılarını önce tiyatro için yazmıştır.

Bu parçada aşağıdakilerin hangisinin örneği yoktur?

A) Fiil cümlesi
B) Bağlı cümle
C) Devrik cümle
D) Birleşik cümle
E) Olumlu cümle

Cevap: C

SORU 3:

Meddahlık, halk arasında bilinen bazı hikâyelerin tek kişi tarafından, yer yer dramatize edilerek anlatılması geleneğine dayanır.

Bu cümlenin özellikleri aşağıdakilerin hangisinde doğru sıralanmıştır?

A) Basit-olumlu- kurallı-isim cümlesi
B) Basit-olumlu-eksiltili-isim cümlesi
C) Birleşik-olumlu-kurallı-fiil cümlesi
D) Birleşik-olumlu-devrik-fiil cümlesi
E) Sıralı-olumsuz-kurallı-isim cümlesi

Cevap: C